

ОШ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИНИН ЖАРЧЫСЫ

ВЕСТНИК ОШКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА

BULLETIN OF OSH STATE UNIVERSITY

ISSN: 1694-7452 e-ISSN: 1694-8610

№2/2025, 71-80

ПЕДАГОГИКА

УДК: 796.077.5 + 373.5

DOI: [10.52754/16948610_2025_2_7](https://doi.org/10.52754/16948610_2025_2_7)

**ЖАЛПЫ БИЛИМ БЕРҮҮЧҮ МЕКТЕПТЕРДЕ ОКУУЧУЛАРДЫ ТАРБИЯЛООДОГУ
ДЕНЕ ТАРБИЯ САБАГЫНЫН ОРДУ**

**РОЛЬ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ В
ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЫ**

**THE ROLE OF PHYSICAL EDUCATION IN THE LEARNING PROCESS IN
COMPREHENSIVE SCHOOLS**

Атабаев Алмаз Каримбердиевич

Атабаев Алмаз Каримбердиевич

Atabaev Almaz Karimberdievich

улук окутуучу, Ош мамлекеттик университети

старший преподаватель, Ошский государственный университет

Senior Lecturer, Osh State University

aatabaev@oshsu.kg

ORCID: 0009-0005-4593-4696

Дуванаева Карачач Токтомаматовна

Дуванаева Карачач Токтомаматовна

Duvanaeva Karachach Toktomamatovna

доцент, Ош мамлекеттик университети

доцент, Ошский государственный университет

Associate Professor, Osh State University

kduvanaeva@oshsu.kg

ORCID: 0009-0005-4476-5165

ЖАЛПЫ БИЛИМ БЕРҮҮЧҮ МЕКТЕПТЕРДЕ ОКУУЧУЛАРДЫ ТАРБИЯЛООДОГУ ДЕНЕ ТАРБИЯ САБАГЫНЫН ОРДУ

Аннотация

Бул изилдөөнүн максаты мамлекеттик мектептердеги окуучуларды тарбиялоодогу дене тарбия сабагынын орду жана коомчулуктун дене тарбия сабагына болгон көз карашын аныктоо болуп эсептелет. Изилдөөдө сандык изилдөө методдорунун ичинен скрининг модели колдонулган. Изилдөөнүн фокус-группасын Ош шаарындагы мамлекеттик мектептерде окуган 50 окуучу түзгөн. Фокус-группаны тандоодо “кокустан тандоо” ыкмасы колдонулган. Дене тарбия сабагынын жалпы өзгөчөлүктөрү, предметтин керектүүлүгү, пайдалуулугу жана кээ бир элементтери боюнча мугалимдердин, окуучулардын, коомчулуктун ой-пикирлери изилдөөчүлөр тарабынан иштелип чыгып, анкета менен чогултулган. Изилдөөнүн жыйынтыгында, окуучулардын, мугалимдердин, коомчулуктун дене тарбия сабагына карата көз караштары жалпы мүнөздө позитивдүү экендиги белгиленген. Дене тарбия сабагынын максаты: балдардын туура билим алуусуна, адам болуп калыптануусуна, дени сак болуп жетилүүсүнө салым кошуу экендигин аныктап, мектептердеги спорт залдары, мугалимдин компетенттүүлүгү, кружоктордун аздыгы боюнча мүчүлүштүктөр бар экендиги аныкталган.

Ачкыч сөздөр: Дене тарбия, окуучулар, тарбиялоо, мектеп, коомчулук, көз караш, спорт, ден соолук, билим берүү

РОЛЬ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЫ

THE ROLE OF PHYSICAL EDUCATION IN THE LEARNING PROCESS IN COMPREHENSIVE SCHOOLS

Аннотация

Целью данного исследования является определение роли и места физического воспитания в обучении и воспитании школьников и отношения общественности к физическому воспитанию. В работе использовалась модель скрининга в количественных исследованиях. Фокус-группу исследования составили 50 учащихся государственных школ города Ош. Для формирования фокус- группы использовался метод случайной выборки. Особенности, необходимость и полезность уроков физкультуры по некоторым элементам, мнения учителей, учеников и сообщество были обработаны со стороны исследователей, которые были собраны с помощью анкет. В результате исследования было отмечено, что отношение учащихся, учителей и общественности к занятием по физическому воспитанию в целом положительное. Было определено, что цель занятия по физкультуре способствовать надлежащему обучению и воспитанию детей, развитию их как личностей и здоровому росту. Также было отмечено, что существует недостатки: нехватка спортивных залов в школах, низкая компетентность учителей и отсутствие или нехватка специальных кружков и клубов.

Ключевые слова: физическое воспитание, ученики, обучение и воспитание, школа, сообщество, спорт, здравоохранение, образование

Abstract

The aim of this study is to determine the role and place of physical education in the teaching and upbringing of schoolchildren, as well as the public's attitude towards physical education. The study utilized a screening model among quantitative research methods. The focus group consisted of 50 students from public schools in the city of Osh, selected through a random sampling method. The researchers analyzed various aspects of physical education lessons, including their necessity and benefits, as well as the opinions of teachers, students, and the community, which were collected through questionnaires. The results of the study indicated that the overall attitude of students, teachers, and the public towards physical education classes is positive. It was determined that the goal of physical education is to contribute to the proper education and upbringing of children, their personal development and healthy growth. However, certain shortcomings were also identified, such as the lack of sports halls in schools, low competence of teachers and the absence of insufficiency of sport clubs.

Keywords: Physical education, students, teaching and upbringing, school, community, sports, healthcare, education

Киришүү

Дене тарбия – тарбиялоонун жалпы тутуму адамдын ден соолугун чыңдоого жана дененин өсүшүнө арналган табигый илим. Негизинен дене тарбия адеп-ахлактын, эстетикалык тарбия жана өндүрүштүк окутуу менен тыгыз байланыштуу (Мамытов ж-а Джанузаков, 2011, с. 10-17). Тарыхка баш бага турган болсок дене тарбия Байыркы Грецияда жана Римде өнүккөн. Орто кылымда Францияда Ф.Рабия, М.Монтель дене тарбияны акыл, ой, билим жана табигый илимдер менен байланыштырышкан. Педагогикада балдар гигиенасына, туура тамактануу, ден соолук режимине, оюнга, машыгууларга өзгөчө көңүл буруу деп белгилесе, улуу орус педагогдору В.Г. Белинский, Н.Г.Чернышевский балдардын дене тарбиясына чоң маани берген. Ал эми дагы бир улуу педагог Ушинский балдардын эске тутуу жөндөмүн өөрчүтүү, чарчаганда эс алуу үчүн дене тарбия сабагы сөзсүз керек экендигин далилдеп, аны мектеп программасына киргизүү зарыл деп эсептеп, мектеп жашына чейинки кенже балдарда дене тарбиянын каражаты – балдардын гигиенасына көңүл буруу, тазалыкта багуу жана туура тамактандыруу деп эсептеген (Мамытов ж-а Джанузаков, 2011, с. 10-17). Ал эми мектеп окуучулары үчүн атайын программа болуп сабакта жана сабактан тышкары убактарда өтүү зарыл экендигин белгилеген. Бүгүнкү күндө дене тарбия сабагына мектептерде, жогорку окуу жайларында да өтө чоң көңүл бурулуп жатат. Мектептерде дене тарбия сабагынын негизги каражаттары болуп тарбия, гимнастика, спорт оюндары, туризм, кружоктор, спорттук секциялар, ар түрдүү мелдештер болуп эсептелинет. Дене тарбия сабагы окуучулардын кыймыл-аракет жактан күчтүү гана эмес акыл-ой жактан билимдүү, тарбиялуу болушуна жардам берет (Воронова, 2011, с 54). Балдардын ден-соолугун жакшыртуу максатында дене тарбия көнүгүүлөрүн активдүү аткаруу үчүн түрдүү интерактивдүү оюндарды, машыгууларды мүмкүн болушунча ачык абада өткөрүү зарыл экендигин ар бир мектеп мугалими да түшүнүп аракеттерин жасоо керек (Аблабекова ж-а Окен уулу, 2022; Мамаев ж.б., 2024; Кенешбаев, 2024).

Дене тарбиянын чечилүүчү негизги милдеттеринин бири - адамга мүнөздүү болгон физикалык сапаттардын оптималдуу өнүгүшүн камсыз кылуу. Физикалык сапаттар адамдын толук жашоосу үчүн, окууда жана эс алууда, эмгекте жана күнүмдүк турмушта зарыл. Аларды билим берүү мекемелеринде иштеп чыгуу максатка ылайыктуу, ал эми мектептерде аларды өнүктүрүүгө, практикалоого мүмкүнчүлүктөр көп жана ыңгайлуу. Физикалык сапаттарды өнүктүрүүнүн жогорку деңгээли катышуучулардын физикалык жана техникалык даярдыгына, алардын күч-аракетин мейкиндикте жана убакытта топтоо жөндөмдүүлүгүнө оң таасирин тийгизет. Дене тарбия сабагынын максаты - балдардын жана өспүрүмдөрдүн дене тарбиясындагы маданияттуу кыймыл-аракетти үйрөтүү менен бирге кыймыл сапаттарын өздөштүрүү жана өнүктүрүү болуп эсептелет. Ал эми дене тарбия мугалиминин милдети – башталгыч мектеп курагы: ылдамдык жөндөмдүүлүгүн өнүктүрүү үчүн сезгич мезгил. Дене тарбия мугалимдеринин милдети – балдар үчүн эң ылайыктуу каражаттарды жана ыкмаларды тандап алуу менен физикалык сапаттарды, анын ичинде спорттук жөндөмдүүлүктөрдү эң натыйжалуу өнүктүрүүгө көмөк көрсөтүү болуп саналат. Тажрыйбалуу мугалимдер дене тарбия сабактарында кыймылдуу оюндарды колдонуу абдан маанилүү экендигин айтып келишет. Негизи эле дене тарбия сабагынын коомдогу ролу абдан жогору экендигин, баланы ийгиликтүү инсан катары калыптандырууда жана кесиптик ишмердүүлүктү туура тандоого тийгизген таасирин эске алуу менен физикалык абалын жана ден соолугун чыңдоо милдеттери турарын айта кетмекчибиз. Дене тарбия – бул өтө татаал жана көп функционалдуу

психофизиологиялык процесс. Тилекке каршы, бул түшүнүктү көп адамдар билишпейт же маани беришпейт. Дене тарбияга жетишсиз көңүл бурулган шарттарда көптөгөн көйгөйлөр жарала берет.

Мамлекет башчыбыз дайыма эн биринчи байлыгыбыз келечек муун болгон жаштардын, жалпы эле адамдардын ден-соолугу деп айтып келет. Маалыматтык-коммуникациялык технологиялардын өнүгүшү менен катар телефон, гаджеттердин көп колдонулуусу, электрондук тамеки чегүү, энергетикалык суусундуктарды көп пайдалануу келечек муундун ден-соолугуна олуттуу зыян алып келүүдө. Акыркы жылдары эле мектеп окуучуларынын ортосундагы конфликттер, өлүмгө алып келген окуялар абдан көбөйүп кетти. Баарыбызды ойлондурган маселенин түбү эмнеден чыгып жатат деген пикир жаралат. Макаланын үстүнөн иштеп жатып, бир канча сурамжылоону жүргүзүп, сандык изилдөө методдорун колдонуп, атайын анкета иштеп чыга алдык. Качан гана балада бош убакыт көп болгондо, максатсыз жүргөндө же болбосо гаджеттер аркылуу ар кандай фильмдерди өтө көп көргөндүктөн жаман кырдаалдарга туш болуп жатышкандары жашыруун эмес.

Дене тарбия жалпы маданияттын, педагогиканын ажырагыс бөлүгү жана жаштардын туура жолго түшүүсүнө, илим-билимдүү, маданияттуу болуусуна, өсүп өнүгүүсүнө олуттуу таасир берет. Ошондой эле коомубузда дене тарбия мугалимдерине, алардын компетенттүүлүгүнө, иш-аракеттерине, билимине болгон же болбосо дене тарбия теориясынын негизги түшүнүктөрүн билген же билбеген адистер боюнча ар кандай көз караштар айтылып келет (Жумабаева, 2013, Кут Билим 15.08.23). Жалпы билим берүүчү мектептерде дене тарбия сабагын жакшыртуу жана натыйжалуу өткөрүү үчүн функционалдык тесттер ар бир сабактын алдында өткөрүлүп турушу зарыл экендигин изилдөөнүн жүрүшүндө байкай алдык. Бул функционалдык тесттер окуучулардын физикалык даярдыгын аныктоого жана баалоого мүмкүндүктөрдү бере алат. (Жумабаева, 2013, Кут билим, 15.08.23). Изилдөөнүн алкагында окуучулардын инсандык сапатын калыптандырууда, физикалык активдүүлүк өтө чоң мааниге ээ экенин жана анын маанилүүлүгүн коомчулукка жайылтуу, түшүндүрүү керек экендигин аныктадык.

Дене тарбия сабагы тарбиялык чөйрөнүн активдүү бир бөлүгү экендигин унутпашыбыз керек. Тарбиялык чөйрө - бул психологиялык климаттын өзгөчүлүгүн мүнөздөгөн, адамды калыптандырууда ишеним көрсөткөн чөйрө, ар бир адамды кандай калыптандырса, ошондой кабыл алган ачык, өз ара аракеттенген мейкиндик. Мындай өз ара аракеттенүүнүн жеткен чеги - бул окуучулардын (спорттон) бир ийгилик жараткандагы сезимдери, кубанычы, келечекке болгон умтулуусу экендигин белгилегибиз келет. Ушундай мейкиндиктерде ар кандай адам өзүн эркин, ийгиликтүү жана эрктүү сезе алат (Лаптева ж-а Зимняя, 2011, с. 58-65). Негизинен адам өзүн өзү калыптандыруу үчүн чыгармачыл чөйрөнүн болушу абдан зарыл (бардык тармактарда). Ал эми мектептерде чыгармачыл кружоктордун (күрөш, волейбол, футбол, теннис, жеңил атлетика) болушу окуучулардын социалдык-психологиялык көндүмдөргө, рефлексиялык методдорго, тышкы дүйнө менен кайтарым байланышты уюштурууга, дүйнө таанымын жогорулатуу көндүмдөрүнө ээ болот.

Мектеп жашында баланын өзүн өзү калыптандыруусунда дене тарбия сабагынын орду зор экендигин белгилебиз келет. Себеби ар кандай мелдештерди спартакиадаларды уюштуруп өткөрүүдө, аларды ишке ашырууда, активдүү иш-аракет түрүндө өзүн өзү көрсөтүү

тажрыйбасына ээ болот. Бул багыттагы иштерди уюштурууда эң чоң мүмкүнчүлүктөрдү жана жоопкерчиликти дене тарбия мугалими алуу керек.

Бул изилдөөдө дене тарбия предметинин мугалимдеринин, окуучулардын, коомчулуктун өкүлдөрүнүн пикирлерине таянуу менен дене тарбия сабагынын ордун аныктоого максатталган. Бул изилдөө дене тарбия предметинин баланы калыптандыруудагы жетишкендиги, дене тарбия мугалимдеринин компетенттүү адис болушу, интерактивдүү методдор менен иштеши жана кемчиликтер менен мүчүлүштүктөрдүн үстүндө иштөө үчүн мотивация болуусу керек. Ошондой эле ата-энелердин балдарынын ден соолугуна кайдыгер болбошу үчүн, мектеп жетекчилигинин дене тарбия сабагына олуттуу мамиле кылуу керек экендигин белгилөө менен бирге, ушул убакка чейин жасалган жана келечекте жасала турган бардык изилдөөлөр сыяктуу дене тарбия мугалимдерине жана билим берүү стандарттарын түзүүчүлөрүнө жардам жана багыт берет деген үмүттөбүз.

Изилдөөнүн максаты

Бул изилдөөнүн максаты балдарды тарбиялоодогу орду жана коомчулуктун жалпы билим берүүчү мектептерде өтүлүп жаткан дене тарбия предметине, дене тарбия мугалимине карата болгон көз караштарын аныктоо болуп эсептелет. Бул негизги максаттын алкагында, төмөнкү суроолорго жооп алганга аракет кылдык.

1. Жаш муундарды тарбиялоодо дене тарбия сабагынын таасири канчалык деңгээлде деп ойлойсуз?
2. Жалпы коомчулуктун мектептерде өткөрүлүп жаткан дене тарбия предметине болгон көз караштары кандай?
3. Деги дене тарбия мугалимдеринин өздөрүнүн предметтик максаттарына, мектептердеги шарттарга карата көз карашы кандай?
4. Дене тарбия сабагы өтүлүүчү спорттук талаалардагы, залдардагы шарттарга карата көз караштары кандай?
5. Дене тарбия мугалиминин кесипкөйлүгүнө, деңгээлине карата коомчулуктун көз караштары кандай?

Изилдөөнүн каражаттары жана ыкмалары

Изилдөөдө коомчулуктун, окуучулардын, мугалимдердин, дене тарбия предметине карата көз караштарына сандык изилдөө методунун ичинен скрининг модели аркылуу талдоо жасалган. Бул модель – болгонун болгондой баяндоону максат кылган бир изилдөө ыкмасы болуп эсептелет (Минина, 2018, с. 78). Бул ыкмада изилдөөлөр нукура табигый чөйрөдө каралат жана анализ берүүчү изилдөөчү топко кыйынчылык жаратпастан жана өзгөртүлбөстөн жасалат (Былеева, 1982, с. 122).

Изилдөөнүн популяциясы/фокус-группасы

Изилдөөнүн өзөгүн Ош шаарындагы жалпы билим берүү министрлигине караштуу мамлекеттик мектептерде эмгектенген дене тарбия мугалимдери түзөт. Атайын даярдалган

коомчулуктун өкүлчүлүгү, мугалимдер, окуучулар эмес, кокустан тандалган фокус группасы менен иштөө жолу колдонулган. Бул алкакта, анкеталар Google Forms жана табыгый түрдө коомчулукка, мугалимдерге, окуучуларга жеткирилип, ылайыктуу жооптор иргелип анализге алынган. Жыйынтыгында, изилдөөнүн фокус-группасын 50 окуучу, коомчулуктун 24 өкүлү, 15 мугалими түздү.

Маалымат топтоо куралдары

Изилдөөнүн маалыматы дене тарбия мугалимдеринин, окуучулардын, коомчулуктун өкүлдөрүнүн дене тарбия сабагына карата көз караштарын аныктоо үчүн, изилдөөчү тарабынан түзүлгөн, тармак адистери тарабынан текшерилип түзөтүлгөн анкета аркылуу чогултулган. Анкета 10 пункттан жана сурамжылоого катышкандардын жаш өзгөчөлүгүнө, коомдогу ордуна жараша ар кандай суроолор берилди. Мисалы “Эч аракет кылып көрбөгөм”, “Аракеттенем”, “Так айта албайм”, “Түшүнбөдүм”, “Канааттандырат”, “Жок” же “Ооба” сыяктуу ж.б предметтин жалпы өзгөчөлүктөрү, максаттары, иштөө стилдери, окуу базасынын шарттары жана адистин мүмкүнчүлүгү сыяктуу көз карандысыз бирдиктерден турат. Анкетанын бардык пункттарынан (14 пункт) алынган упайлардын ортосунда ырааттуулук бар же жок экендигин аныктоо үчүн Cronbach-Alpha ишенимдүүлүк тести жүргүзүлгөн. Бул ички ырааттуулук критерийи болуп саналат жана ал белгилүү бир максатка жетүү үчүн өлчөө куралы көз карандысыз бирдиктерден турат жана бүтүндөй бирдей салмактарга ээ деген божомолго негизделген (Баяманов ж-а Джамбаев, 2018, с. 5-7) Тесттин жыйынтыгында, $\alpha=0,89$ мааниси алынган жана бул жыйынтык бардык шкала пункттарынын арасында ички ырааттуулук бар экендигине негиз берген.

Маалыматтардын анализи

Анкетада 8 оң жана 6 терс пункттар орун алган. Анкеталар аркылуу чогултулган маалыматтар суроолордун оң жана терс жактарын эске алуу менен 1-5ке чейин коддолуп, компьютерге киргизилди. Андан кийин, алардын жыштыгы жана пайыздык эсептөөлөрү SPSS Statitics 23 программасы аркылуу жүргүзүлүп, изилдөөнүн максатында белгиленген суроолорго жооп издөөгө аракет жасалган.

Жыйынтыктар жана талкуулар

Изилдөөнүн жыйынтыктары төмөндө таблица түрүндө көрсөтүлгөн.

Таблица 1. Дене тарбия мугалимдеринин өз предметине болгон көз караштары компетенттүүлүгү, иш аракеттери боюнча маалымат жана анын пайыздары.

	Эч аракет кылып көрбөгөм		Аракетте нем---		Так айта албайм		Суроолорго түшүнбөдүм		Толугу менен аткарам	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%

1.Мектептерде окуучулардын ден соолугун жакшыртуу максатында физкультуралык көнүгүүлөрдү үзгүлтүксүз түрдө активдүү уюштура аласызбы?	2	4	3	6	2	4	5	10	3	6
2. Балдардын түз турган жана кыймылдаган абалдагы туура сымбаттык көндүмдөрүн уюштуруп турасызбы ?	1	2	0	0	8	16	2	4	4	8
3. Моралдык-эрктик сапаттарды тарбиялап, адептүү көндүмдөрдү уюштуруп, педагогикалык тарбия бере аласызбы?	3	6	2	4	5	10	1	2	5	10

1-таблицада дене тарбия мугалимдеринин өз предметине, кесиптик иш-аракеттерине карата болгон мамилеси, көз караштары, компетенттүүлүгү берилген. Таблицада көрсөтүлгөндөй, бул бирдик 3 пункттан турат. Таблицаны талдоонун жыйынтыгында мугалимдердин өз предметине, анын өзгөчөлүктөрүнө жана кесиптик иш-аракеттерине карата көз караштары жалпы жонунан алганда ортодон төмөн экендиги тастыкталган. Тактай кетсек, катышуучулардын 48%ы (n=21) дене тарбия предметинин мазмунун окуучуларга жеткире албастыгы, окуучулардын дене тарбия сабагын сүйүү жана кызыгуу менен үйрөнүүсүн толук шарттай албай тургандыгы, ошондой эле окуучулардын спорттун түрлөрүнө кызыгуусун жана үйрөнүүгө болгон мамилесин позитивдүү багытка бура албай тургандыгын билдиришкен. Кошумча катары, 2–3 мугалим (15%) берилген суроолорду түшүнбөй тургандыктарын айтышкан. Көпчүлүк мугалимдер суроолорго жооп берүүдөн же такыр катышуудан баш тартышкан.

Таблица 2. Мектеп окуучуларынын дене тарбия сабагына болгон көз караштары боюнча алынган анализ

	Жок		Ооба		Так айта албайм		Ачык жооп бере албайм		Канааттандырат	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1.Мектепте өтүлүп жаткан дене тарбия сабагынын негизги милдеттери боюнча мугалим түшүндүрүп берип турабы?	19	38	10	20	7	14	10	20	4	8
2. Дене тарбия сабагы максатына жетүү үчүн ылайыктуу шарттар түзүлгөнбү?	11	22	13	26	14	28	4	8	8	16
3. Мектеп баланын спортко шыктуулугун жана кызыгуусун жаратууга көмөк бере алабы?	12	24	15	30	7	14	14	28	2	4
4. Сиздин дене тарбия мугалимиңизди кесипкөй адис деп эсептей аласызбы?	6	12	14	28	13	26	5	10	12	24

4 пункттан турган 2-таблицада мектеп окуучуларынын дене тарбия сабагына, мугалимдерине карата көз караштары берилген. Маалыматтардын анализинин жыйынтыгында, катышуучулардын көпчүлүгүн уул балдар түздү. Негизинен

окуучуларыбыздын 38%ы мугалим дене тарбия сабагынын милдеттерин түшүндүрүп бере албастыгын тастыктап беришти, 22%ы сабак максатына жетүү үчүн керектүү шарттар жоктугун белгилешкен. Орточо алганда 12%ы так айта албастыгын, 18 пайызы ачык жана түшүнүктүү жооп бергиси келбегенин аныктаган, 10%ы жетип, жетпеген окуучулар гана (n=20) өтүлүп жаткан дене тарбия сабагы толук кандуу канааттандыра турганын белгилеп беришкен.

Таблица 3. Коомчулуктун кайдыгер эмес өкүлчүлүктөрү менен байланышып, суроо жоопторду берип, алардын дене тарбия сабагы боюнча көз караштарынан алынган маалымат.

	Ооба		Жок		Орто		Жооп бере албайм		Канааттандырат	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1. Мектептерде дене тарбия сабагы өтүлүп туруусун колдойсузбу?	24	48	0	0	0	0	0	0	24	48
2. Өлкөбүздө спорттун, жаштардын ден соолугунун чың болушуна багытталган программаларды билесизби?	14	28	4	8	7	14	1	2	2	4
3. Дене тарбия мугалимдеринин кесиптик компетенттүүлүгү сизди канааттандырабы?	6	12	4	8	3	6	2	4	9	18
4. Мектептердеги спорттук залдар, спорт аянтчалар, секциялык кружоктор жетиштүүбү?	6	12	2	4	4	8	2	4	10	20
5. Дене тарбия сабагы келечек жаш муунду тарбиялоого салым кошо алат деп ойлойсузбу?	9	18	1	2	7	14	1	2	6	12
6. Окуучулардын адамдык сапатын калыптандырууда физикалык (дене тарбия) активдүүлүк керек деп эсептейсизби?	12	24	1	2	2	4	4	8	5	10
7. Дене тарбия маданиятынын окуучулар арасында көбүрөөк жайылышын каалайсызбы?	14	28	0	0	3	6	2	4	5	10

3-таблицада дене тарбия мугалимдеринин кесиптик компетенттүүлүгү жана балдардын дени сак, билимдүү, тарбиялуу инсан болуп калыптануусуна тийгизген таасири боюнча коомчулуктун өкүлдөрүнүн көз караштары берилген. Таблицада көрүнгөндөй, бул бирдик 7 пункттан турат. Таблицаны талдоонун жыйынтыгында катышуучулардын көбү, 100%ы, дене тарбия сабагынын мектептерде өтүлүп туруусун колдошкон. 54%ы окуу залдары дене тарбия сабагынын максаттарына шайкеш келет деп эсептешкен. 32%ы дене тарбия мугалимдеринин компетенттүүлүгүн жогору баалашкан, 38%ы окуучулардын адамдык сапаттарын калыптандырууда дене тарбиялык активдүүлүк керек деп жооп беришкен. Ал эми 44%ы гана дене тарбия сабагы жаштарды тарбиялоого салым кошот деп өз ойлорун билдиришкен.

Корутунду жана сунуштар

Бул изилдөөдө мектептерде дене тарбия сабагын талапка ылайыктуу уюштуруу, мамлекеттик мектеп окуучуларын тарбиялоодогу дене тарбиянын ордун аныктоо жана коомдук көз караштарды билүү максатталган. Ошондуктан изилдөөдөн келип чыккан жыйынтыктар жана сунуштар төмөндө келтирилген бүтүмдөрдү эки тайпачага бөлүп сунуштай алабыз:

А.1) Мектептеги окуучулардын ата- эселери менен бирдикте волейбол, баскетбол, теннис, шахмат боюнча апаларга жана аталарга кружокторду, ал эми футбол боюнча аталар арасында командаларды түзүп, мектептер арасында жарыштарды, достук турнирлерди уюштуруп туруу.

2) Башталгыч класстын окуучулары үчүн “Атам, апам жана мен” аттуу спорттук мелдештерди өткөрүү.

3) Ар түрдүү мелдештерди уюштуруу окуу- тарбия процессинин алдыга жылышына, ата-эненин мектеп менен тыгыз байланышына зор өбөлгө болот.

4) Жогорку окуу жайларда жана мектептерде болуп өтүүчү предметтик декада (жумалыктарда) ошол предметке байланыштырып дене тарбия сабагын пландоо жана интеграциялоо да мыкты натыйжа берээрин изилдөөнүн алкагында аныктай алдык.

Б.1) Дене тарбия сабагы окуучулардын кыймыл-аракети жактан өнүгүшүнө жана ден соолугунун чыңалышына таасир этүүчү жана педагогикалык тарбия берүүчү предмет катары коомчулукта кабыл алынуусу керек.

➤ Бул талаптар мектептеги дене тарбия жана спорт боюнча бардык иштердин негизгиси болгондуктан, мугалимдердин, мектеп жетекчилигинин коомчулуктун, ата-энелердин, назарында болууга тийиш.

➤ Мектептердеги дене тарбия сабагын жеткиликтүү деңгээлде өтүү үчүн спорт зал, секциондук иштер, спорттук аянтчалар менен камсыздалышы сунушталат.

Темага байланыштуу кийинки изилдөөлөр коомдо, башка чөйрөлөрдө же чоң сандагы фокус-группалар менен, ошондой эле башка маселелерди камтуу аркылуу жүргүзүлүүсү сунушталат.

Адабияттар

1. Аблабекова, Ж. К. Студенттердин ишке жөндөмдүүлүгүнө жана акыл -эс ишмердүүлүгүнө физикалык көнүгүүлөрдүн таасири / Ж. К. Аблабекова, III. Окен Уулу // Вестник Ошского государственного университета. – 2022. – No. 4. – P. 131-136. – DOI 10.52754/16947452_2022_4_131. – EDN SCDSWA.
2. Баяманов Ж.А., Джамбаева А.К. (2018). Дене тарбия сабагынын окуу-методикалык колдонмосу. Бишкек, 17–19-б.
3. Былеева, Л. И. (1982). Подвижные игры. Учебные пособие для институтов физкультуры. Изд-5, 122-б.
4. Воронова, Е. А. (2011). Здоровый образ жизни в современной школе. Феникс, 54-б.

5. Двигательная активность как фактор сохранения и укрепления здоровья студентов / Т. М. Мамаев, З. Х. Бабаджанова, Б. С. Аринбаев, Н. Т. Мамаев // Вестник Ошского государственного университета. – 2024. – № 4. – С. 31-41. – DOI 10.52754/16948610_2024_4_4. – EDN FZLURO.
6. Жумабаева, Г. А. (2013). Тарбиялык иштерди уюштуруу. Гулчынар: Кут Билим, 15.08.23.
<https://docs.google.com/document/d/1NOxUnWLVctbR5h7kgSrh8yuBDBs5a0rzhzrjUJQyXhA/edit?usp=sharing>
7. Организация и методологические аспекты изучения здоровья и образа жизни студентов / Б. К. Кенешбаев, М. Т. Таиржанова, Т. Марс Кызы, А. О. Молдобаева // Вестник Ошского государственного университета. – 2024. – № 2. – С. 74-80. – DOI 10.52754/16948610_2024_2_8. – EDN ILGOWX.
8. Мамытов, А. М., Джанузаков, К. Ч. (2011). Дене маданияты теориясы. Жалпы негиздери. Окуу куралы. 10–17-б.
9. Минина, Н. В. (2018). Теория и методика физической культуры (физическая культура детей дошкольного и школьного возраста). Витебск: ВГУ имени П.М.Машерова, 78-б.
10. Лаптева, М. Д., Зимняя, И. А. (2012). Воспитание школьников, №1, 58–65-б.
11. Шиян, Б. М., Миняев, Б. Н. (1989). Основы методики физического воспитания школьников. Просвещение, 177-б.